

6 ŞUBAT KAHRAMANMARAŞ DEPREMLERİ: KÖYLERDE DURUM NE?

NİSAN 2023

GİRİŞ

6 Şubat Kahramanmaraş Depremlerinden etkilenen bölgeye KODA ekibi olarak ilk saha ziyaretimizi depremin ilk haftasında yapmış ve bu ziyaretin (ve ilk hafta yapılan 650 telefon görüşmesinin) sonuçlarını ilk bilgi notumuzda paylaşmıştık. Depremlerin üzerinden 2 ay geçtikten sonra sahada neler olduğunu takip edebilmek adına gönüllülerimiz aracılığıyla bölgedeki 47 öğretmenimizle iletişime geçtik. Bu görüşmeleri saha ziyaretlerimize ve bu bilgi notunun hazırlığına katkı sunması için gerçekleştirdik.

Çocukların öğrenmeye kesintisiz olarak devamı için çalışan Suna'nın kızları topluluğunun depremlerin ardından afet bölgesindeki mevcut duruma dair bilgi üretme çalışmaları kapsamında, 5-7 Nisan tarihlerinde Suna'nın kızları desteğiyle KODA ekibinden 4'er kişilik gruplar halinde Adıyaman, Gaziantep, Hatay ve Kahramanmaraş'a saha ziyaretlerinde bulduk. Afetler coğrafyasında yaşadığımız ve etkisi derinleşecek olan iklim kriziyle beraber insan kaynaklı olan ve olmayan afetlerin sıklıklarının, şiddetlerinin ve yarattıkları hasar/yıkımların artacağı bilinciyle, bu tanıklığımızı depremlerin ardından süreci belgelemek ve hem bu afete dair iyileşme çalışmalarına katkı sunmak hem de gelecekteki afetlere karşı dayanıklılığımızı artırmak açısından önemli buluyoruz.

Depreme ilişkin rakamlara baktığımızda 4 milyonu çocuk olmak üzere 9,1 milyon kişinin¹ afetten etkilendiğini görüyoruz. Yardım ve yeniden inşa faaliyetleri il ve ilçe merkezlerine odaklı şekilde yürütülürken bölgedeki 4500 civarı köyde bu faaliyetler aksıyor. Depremden etkilenen illerden Hatay, Kahramanmaraş, Adıyaman ve Malatya'da eğitim kademeli olarak başlarken, diğer illerde eğitim başladı. Devam zorunluluğunun aranmadığı bu dönemdeki eğitimde sorunlar devam ediyor. OCHA'ya² göre kırsal alanlarda/köylerde "...eğitim hizmetleri..." ve "...öğretmenlerin ve öğrencilerin öğrenme alanlarına ve yeni açılan okullara gitmesi için gerekli olan ulaşım imkânları..." eksik. Ancak deprem sonrası süreçte yapmış olduğumuz öğretmen, aile ve kurum görüşmelerinde köylerdeki eğitime dair durumun bundan ibaret olmadığını gördük. Afetten en çok etkilenen kentlerin dördüne gerçekleştirdiğimiz ziyaret ve arama faaliyetlerinde odağımız il ve ilçe merkezlerinden daha çok köylerdi. Köylere olan bütüncül yaklaşımımız gereği eğitim paydaşları olan öğretmenler, müdürler, öğrenciler ve velilere ek olarak muhtarlar ve imamlarla da görüşmeler gerçekleştirdik. Köylerde eğitime ilişkin durumu anlamak için elbette buradaki okulların bağlı oldukları il ve ilçe milli eğitim müdürlüklerini de ziyaret ettik.

1 OCHA Türkiye Depremleri Durum Raporu No.15, 20 Nisan 2023

2 A.g.e.

*İlçe milli eğitim müdürü ile görüşmemizi yapmak için kurumun bulunduğu yere v-
rıyoruz. Bina yıkılmamış fakat binada çıplak gözle dahi fark edilen hasarlar mevcut.
Hafif tedirgin giriyoruz içeri. Yoğun bir çalışma var müdürlükte, herkesin bir yere
koşturduğunu görüyoruz. Neler yapabiliriz üzerine konuşurken biz de hasarları gör-
mez oluyoruz...*

KODA Ekibinden Notlar, Kahramanmaraş

Bu bilgi notunda amacımız bölgenin veya bölgedeki köylerin tamamı için bir genelleme yap-
mak değil, eğitime dair en çok sorun yaşanan köylerde eğitimle ilgili sorunları tespit etmek-
ti. Bu kapsamda sahanın tamamından ziyade depremde en çok etkilenen bölgeler olarak
Adıyaman'da Besni, Tut ve Merkez ilçelerinde; Gaziantep Nurdağı'nda; Hatay'da Arsuz, Sa-
mandağ ve Kırıkhan ilçelerinde; Kahramanmaraş'ta ise Dulkadiroğlu, Türkoğlu, Pazarcık ve
Göksun ilçelerindeki köyleri ziyaret ettik. Ziyaretlerimiz sırasında bu illerde bulunan tüm
okullar açılmış durumda değildi, bazı ilçelerde okulların açılması için hazırlıklar devam edi-
yordu. Yukarıda da belirttiğimiz üzere ziyaret edeceğimiz köyleri seçerken özellikle afetten
çok etkilenen ve/veya eğitimin aksadığı yerleri seçmeye özen gösterdik. Her ilde ortalama 5
köy ziyareti yaptığımız düşünülürse, bulgularımız eğitimde sorun yaşayan köylerin tamamını
da kapsamıyor. Ancak köy ziyaretlerine ek olarak gerçekleştirdiğimiz ve daha geniş katılımlı
köy öğretmenleri çemberlerinde de burada aktaracağımız sorunlar/konular ortaklaştığı için
bulgularımız köyler ve köydeki eğitim için bir miktar genellenebilir.

Saha ziyaretlerimiz öncesinde bir görüşme çerçevesi oluşturmak üzere; öğretmen, aile, çocuk
odaklı temel bilgileri toplamaya yarayacak, açık uçlu sorulardan oluşan bir form hazırladık.
Bilgi notunun devamında bulgularımızı bu üç kategori halinde ve aynı sıra ile paylaşıyoruz.

ÖĞRETMEN

*KODA'nın aile eğitimleri için daha önce de gelmiştik bu okula. Bina yıkılmamış olsa
da aynı bina değil. Bizi karşılayan kişiler yine aynı kişiler olsa da bakışları aynı değil.
Sınıflar bahçeye taşmış. Açık alan hepimize daha iyi geliyor. Konuşmalar sürüyor.
Okuldan çıkarken yabancı hissetmiyoruz. Bize tanıdık gelen neydi, diye tartışıyoruz.
Çemberdeki umudu ve ruhu aslında oradaki öğretmenden duyduğumuz bir cümle
ile yanımıza aldığımızı fark ediyoruz: "Öğretmenlik yaparak iyileşiyoruz."*

KODA Ekibinden Notlar, Hatay

Öğretmenlerin iyi olma haline baktığımızda çoğunun fiziken iyi olduğunu fakat **psikolojik olarak etkilendiklerini** görüyoruz. Öğretmenlerden aile yakınlarını kaybedenler olduğu kadar meslektaşlarını ve öğrencilerini kaybedenler de bulunmakta. Psikolojik etkileri çabuk atlatan ama maddi hasarı olan öğretmenler ise neyi nasıl eski haline getirebileceğini düşünmekte ve maddi açıdan sıkıntılarını gidermenin yollarını aramakta.

"Şu anda müfredatı uygulayamıyoruz. Çocuklarla oynamak, etkinlik yapmak beni çok zorluyor. Çocukların söylediklerinden çok etkileniyorum. Hayatın anlamını kaybettim sanki."

Gaziantep, Öğretmen

Deprem bölgesinde **öğretmen ihtiyacı** olduğu sıklıkla belirtiliyor. Vefat eden öğretmenlerin yanı sıra bölgeden tayin ya da raporla ayrılanlar da var. Tayin hakkı olan öğretmenlerden bazıları bu hakkı kullanıp farklı illere gidiyor. Bunun dışında tayin isteyip bekleyenler ve imkânı olsa kimi il içinde, ilçe bazında kimi de il bazlı tayin isteyeceğini belirten öğretmenler bulunuyor. Deprem bölgesindeki öğretmenlerin çoğunda bölgeden ayrılma gibi bir eğilim olsa da memleketi burada olan ya da uzun süre bu bölgede öğretmenlik yapanların buldukları yerden ayrılmak istemediklerini söylemeleri de dikkat çekiyor. Kalmak isteyen öğretmenlerin ise başta barınma olmak üzere birçok sorunu bulunuyor.

"Öğretmen sayısı 660 iken şu an kalan öğretmen 50, anaokulunda barınıyorlar. Öğretmenlerin dışarıdan gelmesi çok zor. Konaklama şartları elverişli değil, köylere ulaşım zor ve güvenlik de sorun olabiliyor..."

Kahramanmaraş, Ücretli Öğretmen

Bölgedeki öğretmen eksiği (vefat eden öğretmenler, raporlu olan ya da henüz görev yerine gelmeyen öğretmenler) ücretli öğretmen ya da genellikle bir hafta süre ile gelen gönüllü öğretmenlerin bölgede görevlendirilmesi ile giderilmeye çalışılıyor. Ancak ücretli öğretmenlik uygulaması köyler için yeni karşılaşılan bir uygulama değil. Geçmişte bazı köylerde hep ücretli öğretmenlerin görevlendirilmesi, buna bağlı olarak sıklıkla öğretmen değişikliği olması ailelerin tepkisini almış. Bu durum ailelerle milli eğitim müdürlüklerini karşı karşıya getirse de milli eğitim müdürlükleri afet sonrası oluşan öğretmen açığını acil bir şekilde kapatmak için ellerindeki bu çözüme başvuruyor. Ücretli ve -eğer devam ederse- gönüllü öğretmen

3 Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), deprem bölgesinde görev yapan öğretmenlere, yakınına kaybeden ya da kendisini ve bakmakla yükümlü olduğu kişinin tedavisinin bulunduğu ilde yapılamaması durumlarında tayin hakkı tanıdı.

4 Öğretmen sayısının yetersiz olması halinde milli eğitim müdürlükleri tarafından görevlendirilen kişilerdir. Ücretli öğretmenlik için eğitim fakültesi mezuniyeti, pedagojik formasyona sahip olma zorunluluğu aranmamakta.

uygulamaları, sirkülasyonunun yoğun olması dolayısı ile öğretmenlerin öğrencilerle yeterli bağı kuramamaları sorununu doğurabilir. Buna ek olarak özellikle ücretli öğretmenlerin afet nedeniyle daha da hassas durumdaki öğrencilerin ihtiyaçlarına ne kadar cevap verebilecekleri de soru işareti.

"Branş dışı öğretmenler büyük sorun. Ücretli öğretmenlerin biri diyetisyen, biri liman işletmeciliği okuyor. Dersler müfredata uygun yapılmıyor. Çocuklara eğlence olsun diye açtık okulu, öyle de devam ediyor."

Gaziantep, Vekil müdür

Bir öğretmen için mesleğe başladığı ilk yılların zor olduğunu biliyoruz. Bildiğimiz bir diğer şey de öğretmenlerin mesleki gelişimlerinin en yoğun olduğu dönemin yine ilk yıllar olduğu. Ziyaret ettiğimiz köyün öğretmeninden oldukça zorlu günler yaşadığını dinliyoruz. Dinlediğimiz zorluklar, ataması yapıp köyde ilk görev yeri köy okulu olan öğretmenlerden farklı elbette. Öğretmen depremde ailesini kaybetmiş, maddi kaygılar sebebiyle ücretli öğretmenlik yapıyor. Her şeye rağmen çocuklarla nasıl daha iyi iletişim kurabileceğinin yollarını arıyor. Öğretmen bu süreçten belki de herkesten daha güçlü çıkacak. Fakat "çıkabilmesi" için hem mesleki hem de kişisel anlamda desteklenmeye ihtiyacı var. Boyu aşan sorunlar altında boğulmamak için daha sistemli çarelere ihtiyaç var.

KODA Ekibinden Notlar, Hatay

Bunun dışında bölgeye gelen gönüllü öğretmenlerin de çocukları desteklemek için ellerinden geleni yaptıkları fakat bir süre sonra bir anda bölgeden gidebildikleri görülüyor. Bu durum gönüllü öğretmenlere dair de soru işaretleri yaratmış durumda.

"Gönüllü ve ücretli öğretmen sayısı atanmış öğretmenlerin sayısını geçmiş durumda."

Gaziantep, Öğretmen

Deprem sonrası süreçte, barınmak için ailelerinin köyüne giden öğretmenlerin kendi imkânlarıyla yardım bularak eğitim çadırları kurduğunu ve oradaki öğrencilerle etkinlik yaparak bulunduğu köyün çocuklarını desteklemeye devam ettiklerini görüyoruz.

"Burası benim ailemin köyü, bir evde 3 aile kalıyoruz birlikte, depremin ilk günleri daha kalabalıktık. Köyde deprem öncesi çocuk yoktu, okul kapalıydı. Depremden sonra 30'a yakın çocuk geldi köye. Ben de çadır buldum önce, malzemeler getirdim. Şimdi 23 Nisan'a hazırlanıyoruz."

Kahramanmaraş, Ücretli Öğretmen

Bölgedeki en büyük ihtiyaç insan kaynağı ve barınma olarak ön plana çıkıyor. Öğretmenlerin il dışına gitmiş olmaları, gidenlerin geri gelmek istememesi, geri dönseler de kalacak yerlerinin olmaması ve tayin isteyip başka bölgelere gitmeleri söz konusu. Barınma büyük sorun olduğu için öğretmenlere yapılan görev alanlarına dönme çağrıları yanıtız kalabiliyor. Öğretmenler kendilerinin de depremzede olduklarını fakat kendileriyle ilgilenilip ihtiyaçlarının karşılanmadığını belirtiyorlar.

"Biz de depremzedeyiz fakat bizimle hiç ilgilenilmiyor, ihtiyaçlarımız karşılanmıyor."

Kahramanmaraş, Öğretmen

Bazı bölgelerde AFAD ve diğer yardım kuruluşlarının öğretmenler ve gönüllü eğitimler için konteyner ayırmamaları bu kişiler arasında hayal kırıklığı yaratmış. Öğretmenlerin barınma sorunu farklı çözüm arayışlarını da beraberinde getiriyor. Okulu hasarsız olan ve lojmanı bulunan köylerde öğretmenler için nispeten bir barınma olanağı bulunsa da bu defa suya erişememe, sağlık sorunları, kendi çocuklarının eğitimi gibi konular onların görev yaptığı köyde kalmasını zorlaştırıyor.

"Depremden sonra okulu bir hafta, on gün açık tuttum ama su sorunu sebebiyle ayrılmak durumunda kaldım. Köy halkı her gün arayıp soruyor sağ olsun. Köyde kalmak istiyorum fakat liseye giden çocuklarım var, bu sebeple kararsızım."

Adıyaman, Öğretmen

Çoğu yerde barınma imkânı bulunmadığından öğretmenler çadır ya da konteyner arayışına girmiş durumda. Çadır opsiyonunun da özellikle çocuklu öğretmenler için uzun süreli uygun bir çözüm olmadığı belirtiliyor. Köylerde ise konteyner gelmesi beklenirken bu konteyner-

5 Öğrenci sayısının az olduğu köylerdeki okullar kapatılarak, öğrencilerin diğer köylerdeki veya il/ilçe merkezlerindeki okullara servislerle taşınarak eğitim aldıkları yapı.

lerden öğretmenlere verilir verilmeyeceği büyük bir belirsizlik halinde. Öğretmenlerin toplu şekilde kalmalarına olanak sağlayan ya da sağlayacak olan çadır kentler ya da konteyner kentlerde ise öğretmenlerin taşınmalı⁵ olarak okullarına gidip geldikleri fakat servislerin kendilerini belli noktalarda bırakmaları sonucu bina yıkıntılarının arasından 15-20 dakika yürüyerek okullarına ya da çadır okullara ulaştıkları görülüyor. Öğretmenlerin barınmaları konusundaki çözüm alternatiflerinden biri de öğretmenlerin uygulama otelleri ya da pansiyonlara yerleştirilmeleri. Buralarda öğretmenler paylaşımlı odalarda kaldıkları için aileleri ile beraber barınmıyorlar. Dolayısı ile buralardan daha çok bekar öğretmenler faydalanabiliyor. Mevcut barınma alternatiflerinin hepsinin geçici olması ve sonraki sürecin belirsizliği öğretmenleri ayrıca zorluyor.

"Bölge olarak Hatay'dan gitmek isteyen çok insan var çünkü öğretmenlerin kalacak yeri yok. Birçoğunun çocuğu var. Çocuğunu bu ortama getirmek istemiyor."

Hatay, Öğretmen

Öğrencilerinin durumuna dair bilgiler sorulduğunda öğretmenlerin ailelerle iletişim kurarak öğrencilerinden haber aldıklarını, kimi öğretmenlerin ailelerle görüşemediğini ya da yeni atanmış veya tayini çıkan öğretmenlerin bölge ya da öğrencilerle ilgili pek fazla bilgisi olmadığını görüyoruz. Öğrencilerinden haber alsın ya da almasın tüm öğretmenlerin ortak isteği öğrencilerin deprem psikolojisinden kurtarılmalı oluyor. Gözlemledikleri üzerinden çocukların sağlıklı gelişimleri için psikolojik destek sürecinin elzem olduğunu düşünüyorlar.

"Giden öğrencilerimle de, velilerle de Zoom üzerinden sürekli görüşüyorum, iletişim halindeyiz. Bizlere işimizi yapmak çok iyi geliyor aslında. O zaman kendimizi mutlu ve huzurlu hissediyoruz."

Hatay, Öğretmen

Öğretmenlerin kendilerinin nasıl olduğuna ve nasıl hissettiklerine odaklandığımızda bazı öğretmenlerin yaşadıkları ile henüz yüzleşemediği, bu yüzden de çoğunun genel anlamda hem mesleki hem de kişisel olarak nasıl bir desteğe ihtiyaçları olduğunu dahi farkına varamadığını görüyoruz.

“Hepimiz sadece öğrencilerin iyi olma haline odaklandığımız için öğretmenler olarak bir araya geldiğimizde “biz nasılız” sorusunu sormadık, birbirimizin fiziki ihtiyaçlarını sorduk sadece.”

Gaziantep, Öğretmen

Her öğretmen psikolojik olarak etkilendiğini dile getiriyor. Psikolojik destek almaları gerektiğini söyleyen öğretmenler de yüz yüze destek imkânı olsa uygun mekân olmadığını, çevrim içi destek almak istediklerinde ise kimi zaman internet bağlantısının kimi zaman da özel bir alanlarının olmadığını vurguluyorlar. Depreme tek başlarına yakalanan ve araçları olmadığı için bölgeden ayrılamayıp ilk birkaç günü yalnız geçiren öğretmenler, yalnızlık hissi ile baş etmenin zorluğundan bahsediyor ve bir daha bunu yaşamamak adına tayin izinleri gelir gelmez bölgeden ayrılmak istediklerini belirtiyorlar. Belirtilen hususlardan bir tanesi de yapılan aramalar ya da ziyaretlerin onlara çok iyi geldiği yönünde. Birilerinin onları hatırlaması, hallerini hatırlarını sorup onlar için ne yapılabileceğini öğrenmeye çalışması yalnızlıklarını azaltıp onlara umut oluyor.

“Sizin şimdi böyle bizleri aramanız bile benim için o kadar önemli ve o kadar büyük bir destek ki. Yani birisinin bizi anlıyor, anlamaya çalışıyor olması çok önemli, çok iyi geliyor bana. Kendi başımıza kalmadık gibi, kendi halimize terk edilmedik gibi geliyor.”

Hatay, Öğretmen

Başta tedirginlik hissedip çocuklarla bir araya geldikten sonra tedirginlik sürecini atlatan öğretmenler kadar eğitim öğretime başlayınca çocuklara yetip yetemeyeceklerine dair korkuları olan öğretmenler de bulunmakta. Öğrencileriyle karşılaşmaya hazır olmayan, güvensizlik hisseden öğretmenler psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğunu belirtiyor. Diğer taraftan meslektaşlarını, yakınlarını ve öğrencilerini kaybeden öğretmenlerden bazıları suçluluk duygusundan kurtulmak için psikolojik destek alsalar da mesleğe dönmeye hâlâ hazır hissetmiyorlar. Mesleğe dönen öğretmenlerden bir tanesi okul müdürü olduğu ve birilerinin güçlü olması gerektiği için psikolojik etkileri çabucak atlatıp güçlü durmaya başladığını belirtiyor.

Öğretmenlerin çoğu kendilerinden çok öğrencilerinin ihtiyaçlarını düşünüyorlar. Öğrencilerinin deprem sonrası psikolojileri hakkında endişeleniyorlar ve öğrencilerine nasıl yardımcı olabilecekleri konusunda birçok soru işaretleri bulunuyor. Öğrencilerinin davranış bozukluk-

larıyla nasıl baş edebileceklerini öğrenmek istiyorlar. Psikososyal destek eğitimi olursa öğrencilerine daha etkili yaklaşım sergileyeceklerini düşünüyorlar ve deprem sonrası psikolojik destek ve iletişimin önemine işaret ediyorlar. Öğrencilerinin psikolojik durumlarının dışında akademik anlamda geri kalmaları da öğretmenleri düşündürüyor. Öğretmenlerin çoğu akademik telafileri nasıl ve ne zaman yapacaklarına dair endişeleniyor ve bu konuda netliğe ve yardıma ihtiyaçları olduğunu belirtiyor.

“Çoğu öğrenci sınava hazırlığı bıraktı. Gençler motivasyonlarını kaybetti, donuklar. Bir şey yapmak istemiyorlar.”

Hatay, Öğretmen

AİLE

Köydeki anneler ile toplaşıyoruz. Çadırlarda iş yüklerinin daha da artmış olduğunu gözlemliyoruz ama annelerin bununla ilgili dile dökülen bir şikayetleri yok. En belirgin vurguları çocuklarının eğitim sürecinden uzaklaşmış ve çadır alanlarına sıkışmış olması. Bu anlarda çayımız hiç eksik olmuyor. Kış için hazırladıkları kavanozlar, ellerinde kalan ne varsa, bir bir önümüze geliyor. Biz de yarı mahcup yoldan bulup aldığımız kömbeleri çıkarıyoruz. “Biz yapıp ikram edebilseydik.” diyorlar. Eski sofralardan, ikramlardan konuşuyoruz. Hava biraz olumlu yönde değişiyor. İkram etmek, ‘misafir’ ağırlamak eskiyi hatırlatıyor belki de, o an bir şeyler yiyip içmekten çok daha fazlasını ifade ediyor. Tıpkı okulun da köy için bir eğitim kurumundan çok daha fazlasını ifade etmesi gibi.

KODA Ekibinden Notlar, Hatay

Ailelerin durumu yaşanan bölge ve yıkımların etkisine göre değişkenlik gösteriyor. Her şeyin çok belirsiz olduğu yoğunlukla vurgulanıyor. Maddi açıdan durumu iyi olan ve yıkım yaşamayan köylerde genelde yardım istenmiyor. Buralarda yaşayan ailelerin psikolojik açıdan da daha iyi durumda oldukları ve yaşadıklarını çabuk atlattıklarını yerinde gözleme şansımız oluyor.

Ailelerin gündemindeki öncelikli konulardan biri **barınma**. Köyde yıkım olması ya da evlerin hasarlı olması halinde barınma sıkıntısı yaşanıyor. Bunun yanı sıra köyde yıkım olmaması

durumunda da şehir merkezlerinden köylere gelen göçlerle birkaç ailenin birlikte bir evde kaldığı görülüyor (5-6 ailenin bir arada yaşadığı örnekler bulunmakta). Bu durum da barınma açısından çözülmesi gereken bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. Barınma sıkıntısından özellikle çocukların etkilendiği, rutinlerini kaybettikleri ve istedikleri gibi hareket edemedikleri belirtiliyor. Bazı bölgelerde evleri hafif hasarlı olan aileler evlerinde kalmaya başlamış ama çoğunluk çadırlarda kalıyor. Kömürlükte kalan, dışarıda baraka yapıp kalan aileler de bulunuyor. Bazı bölgelerde evleri ağır hasarlı olan ailelere konteynerler gelmeye başlamış. İlk zamanlar ihtiyaçları olsa da ilerleyen süreçte köylerde genel olarak maddi sıkıntı olmadığı, herkesin ya gelen yardımlarla ya da kışlık erzaklar ve dayanışma ile sistemi döndürdüğü vurgulanıyor. Köyde yaşayan kişiler, tarlaları ve hayvanlarını bırakıp başka bir yere gitmeyi istemiyor. Köyünü bırakmak istemediği gibi başka yerde ne yapacağına dair de bir fikri yok. Onun için aileler çoğunlukla bir an önce köydeki barınma sorununu çözüp deprem öncesindeki geçim kaynağı neyse onu sürdürme, eğer bu mümkün değilse de köyde kendine yeni bir geçim kaynağı bulma eğiliminde.

"Bütün köy yıkıldı. Hayvanlarımız öldü. Bahçe işleri yapmaya başladık, ben sarımsak ekiyorum."

Adıyaman, Anne

"Şimdi yardımlar geliyor ama kesilecektir zamanla. Yerel üreticiyi kaldırmak için üreticileri alıcılar ile buluşturmak gerek."

Hatay, Öğretmen

Ailelerin **psikolojik desteğe ve özellikle konuşmaya ihtiyaçları** olduğu sıklıkla dile getiriliyor. Bazı köylerde evi yıkılan çok kişi olmasa da kardeş ve akraba kayıpları çok fazla olabiliyor. Kayıp yaşayan aileler **manevi desteğe ihtiyaç** duyuyor. Bölgelere ait kültürlerin devam ettirilmesine, insanların bağ kurmalarını ve sosyalleşmelerini sağlayan bu geleneklerin gerçekleştirilebileceği bir toplanma alanına ihtiyaç duyuluyor.

"Kömbeyi keşke biz yapabilesek de ikram edebilesek. Sarımsak yapsak, gelenler için biz de bir şeyler yapabilesek. Yün olsa, tığ olsa patik örsek, yelek örsek..."

Hatay, Anne

Buralara bir öğretmenin, doktorun, bilim insanının gelmesinin; tiyatro, söyleşi gibi insanlara iyi gelecek aktivitelerin yapılmasının eksikliği hissediliyor. Hatay'da kadınların tiyatro yaptıkları ve erkeklerin de katılım gösterdiği müthiş bir kalabalıktan söz ediliyor. Bu örnek insanların bir araya gelmeye ve paylaşmaya açık olduklarını belirtmek için veriliyor. **Toparlanmak için kolektif bir alana, psikolojik destekler için de özel mekânlara ihtiyaç** olduğu görülüyor.

"Hepimiz deli gibiyiz, diyorlar. Herkesin psikolojik desteğe ihtiyacı var. Grup terapisi yapılabilir, konuşarak atlatılacak bir süreç. İnsanların yavaş yavaş çözülmeye ve kayıplarını konuşmaya ihtiyaçları var."

Hatay, Anne

Aileler çoğunlukla çocuklar konusunda ne yapacaklarını bilmiyor. Anneler bir yandan çocuklarının akademik olarak geride kalmalarına üzülürken diğer yandan çocukların bu süreçte defter-kitap açmamalarına kızıyor. Diğer yandan eğitime karşı negatif tutumu olan aileler de depremlerden dolayı okulların kapanmasını fırsat bilerek çocuklarını okula göndermiyor. Annelerle yapılan görüşmelerde kendilerini günlük işlerin arasında ihmal ettiklerini, yaşadıklarıyla henüz yüzleşemediklerini ve duygularını tamamen geri plana attıklarını duyduk ve gözlemledik. Bu durum **bakım verenlerin psikolojik destek ve/veya bilinçlendirme çalışmalarına olan ihtiyaçlarının önceliklendirilmesinin** çocuğun gelişim sürecine yönelik büyük önem taşıdığını düşündürüyor.

"Eşim, çocuklarım hayatta olduğu için mutluyum. En büyük endişem çocuklarımın eğitim durumu. Biz bir şekilde barınma, yemek işini hallederiz ama eğitim çok önemli."

Hatay, Anne

ÇOCUK

Çocukların depremler ve sonrasında yaşananlardan etkilenme durumu yaşlarına ya da yaşadıkları ortama göre farklılıklar gösterse de çoğunun psikolojik olarak etkilendikleri görülüyor ve yakınları tarafından da belirtiliyor. Yıkımın ve kayıpların fazla olduğu bölgeler ile görece az olduğu ya da olmadığı yerlere göre hem ailelerin hem de çocukların etkilenme durumları farklılaşıyor. Görüşme yaptığımız öğretmenlerden bazıları öğrencilerinin fiziksel iyiliklerinden eminler ama psikolojilerine dair yorum yapamıyorlar. Genel olarak öğrencilerin moral durumunun öğretmenlerden daha iyi görüldüğü ama iç yüzünün tam olarak bilinemediği yorumları yapılıyor.

"İnternet kesintileri oluyor, çevrim içi derslere katılmakta çok zorlanıyorum. Burada çadırda çocuklarla bir şeyler yapmaya başladım. İlkokul çocukları annelerinin yükünü yüklenmiş gibi. Çemberde bir anne ağladı, çocuğu gitti onu avuttu. Çocuklar gün içinde sürekli kayıpları, ölümleri dinliyorlar."

Hatay, Üniversite Öğrencisi

Çocuklarla ilgili en fazla vurgulanan konulardan biri deprem korkusu. Bu korku gerek çocukların yaşadıklarından gerekse de ailelerin tedirginlik ve kaygılarının çocuklarına yansımalarından kaynaklanmakta. Deprem korkusunun yanı sıra çocuklarda genel olarak davranış bozukluğu, ürkeklik, binaya girmek istememe, fazla sese tepkili olma, adaptasyon sorunları vb. görülüyor. Artçı depremlerin devam etmesi çocukların psikolojisini etkilemeyi sürdürüyor.

"Çocuklar sürekli deprem oyunları oynuyor. Dışarıdan birileri gelmediğinde öz güvenlerinde ciddi düşüş oluyor, kendilerini ifade edemiyorlar."

Kahramanmaraş, Öğretmen

Çocuklar günlük sohbetlerinde, oyunlarında sürekli depremden bahsediyorlar ve deprem şakaları yapıyorlar. Okulda sürekli bir tedirginlik halindedir ve hep tavandaki lambaya bakılıyor. Yaşı küçük olan öğrencilerde (özellikle 1. sınıflar) korku daha fazla öne çıkıyor. Lise sınavına hazırlanan 8. sınıf öğrencilerinde ise odaklanma problemi, motivasyon eksikliği, korku ve yoğun kaygı olduğu belirtiliyor.

"Öğretmenimi, çok yakın arkadaşlarımı kaybettim. Ders çalışmanın, okulun bir anlamı yok benim için artık. Ne yapacağım ki okula gelince?"

Hatay, Kız çocuk

Yıkımın olmadığı köylerde anaokulu çağındaki çocukların günlük yaşam rutinleri değişmiyor. 4-5 yaş grubundaki çocuklar oldukları için hayatlarındaki tek eksik okulun olmaması oluyor. Genel olarak çocukların en büyük ihtiyaçları güvenli bir alanda oyunlar oynayarak sosyalleşmek. Çocukların çoğu okullarının açılmasını istiyor. Genel olarak bakıldığında **kırsal bölgelerde yaşayan çocuklar depremin etkilerini daha çabuk atlatıyor ve adapte oluyor**. Köylerde bir arada olma ve herkesin birbirini tanıyıp olmasının gibi unsurlar çocukların süreci daha kolay atlattıklarını sağlıyor. Bu durum yakınlarını kaybedenlerde değişiyor ama arkadaşları ile bir arada olmak ve oyun oynayarak kendilerini oyalayabilmeleri onlara iyi geliyor. Yıkımın olmadığı ya da az olduğu köylerdeki çocukların aksine ilde olan çocuklar ise iş makinelerini daha fazla görüyorlar ve bu durum onları olumsuz etkiliyor.

"Kuzenimle ilkokul çocuklarının gittikleri çadırlara gidiyoruz. Gitmediğimiz zaman sokakta dolaşıyorum."

Kahramanmaraş, Oğlan Çocuk

Çocukların yaşadıkları bir diğer durum da okuldan uzak kaldıkları için **akademik olarak geride kalmaları**. Farklı kademelerde farklı etkileri görülüyor bu durumun. İlkokul birinci sınıf çocuklarının okuma yazmaya başladıkları dönemde öğrendiklerini unutmaları, sekizinci sınıfların ise lise sınavlarına hazırlıklarının sekteye uğraması gibi durumlar öncelikli olarak dile getiriliyor. Bir diğer konu ise çocukların mental olarak okuldan uzaklaşmış olmaları. Pandemi dönemindeki uzaktan ödevlendirme ve öğretmenle bir şekilde irtibatla olma durumundan farklı olarak çoğu çocuk kitaplarına, defterlerine ya da okul malzemelerine ulaşamıyor. Genel olarak çocuklar hep dışarıdalar ve sadece uyuma zamanında çadıra gidiyorlar.

"Okula geliyorum. Okulda oyun oynuyorum. Eve gidip uyuyorum, sonra uyanıyorum, sonra tekrar uyuyorum."

Gaziantep, Oğlan Çocuk

Eğitimin başladığı yerlerde öğrencilerin **okula devam oranlarının çok düşük olduğu belirtiliyor**. Bunun sebebi ise deprem korkusu yüzünden okula gitmeme; taşımalı eğitimden dolayı ulaşım sorunları yaşama; ailelerin eğitimin başlamasından haberdar olmamaları ya da devam zorunluluğu olmadığından ve eğitime önem vermemelerinden ötürü çocukları okula göndermemeleri ve deprem ya da mevsimlik tarım sebebiyle g edenlerin olması gibi konularla açıklanıyor. Okulların kapalı olması ya da açık olan yerlerde devam zorunluluğunun olmaması **ocukların tarım alanında ya da başka işlerde alıştırılmalarını** kolaylaştırıyor.

“İslahiye köylerinde ortaokul yok. Çocuklar merkeze taşımalı geliyordu. Depremden sonra köylerdeki ortaokul öğrencileri merkeze taşınamıyor. Köylerdeki ocuklar her gün ne zaman okula başlayabileceklerini soruyor.”

Gaziantep, ğretmen

Öğretmenler ocukların çok iyi olmadığını belirtse de daha iyi olacaklarına dair umutlarını dile getirmeyi ihmal etmiyor. Çocukların yaşadıklarını unutmaları ya da atlatmaları için derslerden önce düzenli psikolojik desteğe ihtiyaçları olduğunu belirtiliyor. Çocukların derslere hazırlanması için onları deprem psikolojisinden uzaklaştıracak oyunlara, etkinliklere, geleceğe dair planlar yapmaya ve eğitsel çalışmalara ihtiyaçları var.

“Bir araya gelerek geleceğe dair planlar yapmaya, oyun oynamaya, akranlarıyla bir araya gelmeye ihtiyaç duyuyor ocuklar. Yeni bir eğitim sistemine dair ihtiyaçlarını açık açık tartışıyorlar. Baya baya eğitim felsefesi tartışıyorlar. Çok kaygılılar.”

Hatay, ğretmen

Öğretmenler bu süreçte **rehberlik faaliyetlerinin ve duygusal desteğin önemli** olduğunu vurguluyor. Desteğe ihtiyaç duyan öğrencilere ellerinden geldiğince rehberlik faaliyetleriyle destek olmaya çalışırken alanında uzman kişilerin çocuklarla iletişimde olmasının öğrencilerin süreçte zarar görme olasılıklarını azaltacağını düşünüyor. Deprem sonrası süreçte birçok kurum ve çok sayıda gönüllü, çocuklara destek olmak amacıyla bölgeye gidiyor. Gelen gönüllülerin çocuklarla iletişim kurmada deneyimsiz olması, çok sık değişmesi gibi durumlar çocukları olumsuz etkileyebiliyor. Bölgedeki kişi ve kurum yoğunluğu kontrolü zorlaştırırken, ocuk güvenliği, ihmal ve istismar konularında büyük riskler taşıyor.

“Üçüncü hafta bir psikolog ekibi geldi köye. Kötü bir tecrübe yaşadık. İşini gerçekten bilen insanların yardımına ihtiyacımız var.”

Gaziantep, Anne

KIZ ÇOCUKLAR

Çocuklar içinde odağımıza kız çocukları aldığımızda farklı sorunlarla karşılaşyoruz. Kız çocukların eğitime erişiminin kısıtlı olduğu bilinen bir durum iken deprem sonrası dönemde bu sorunun daha da derinleştiği gözlemliyoruz. Yıkımın yoğun olması, ulaşım imkânlarının azalması gibi durumlar çocukların eğitime erişimini genel olarak olumsuz etkiliyor; ancak konu kız çocuklar olduğunda bu faktörlere yaşam alanlarının güvensizliği, ailelerin kız çocukların eğitimine önem vermemesi, kız çocukların ev içi iş dağılımında önemli bir rol oynaması gibi faktörler de eklendiğinden, kız çocukların eğitime erişiminin daha büyük sekteye uğradığını görüyoruz.

“Geçen yıl okula göndermemiştik, bu köyde ortaokul yok diye. İlkokul yeter dedik. Bu yıl çok istedi diye gönderdik. Bir dönem gitti. Şimdi de deprem oldu, okul yıkıldı. Bir daha gönderir miyiz bilmem...”

Adıyaman, Baba

Bazı köylerde kız çocuklar okula devam edebilmek için ‘çok başarılı olmak’tan başka yolları olmadığını, okurlarsa meslek sahibi olabileceklerine ailelerini ikna etmeleri gerektiğini belirtiyor. Deprem öncesi de kız çocuklar için eğitim gerekli görülüyor ve ortalamanın üzerinde akademik başarı gösteremeyenler için eğitim seçeneği gözden çıkarılıyor. **deprem sonrası kız çocukların eğitime erişimi daha da güç hale gelmiş durumda.** Öte yandan, bazı bölgelerde özellikle kız çocukların eğitimini önceliklendiren bakım verenlerle de karşılaşyoruz.

“Biz okusunlar istiyoruz tabii ki. Okul olsun yeter ki...”

Hatay, Anne

Kız çocuklara ilişkin öne çıkan bir diğer konu **taşınmalı eğitimin imkânsızlığı** oluyor. Özellikle sınava hazırlanan çocuklar için akut bir şekilde hayata geçirilen eğitim çadırlarına kırsal bölgelerden kız çocukların ulaşımı imkânsız görünüyor. Servis imkânı olsa dahi oyun oynamak için bile çadır alanından çıkarılmayan kız çocuklar, sunulan kısıtlı eğitim hizmetlerine de erişemez durumda kalıyor.

“Okul öncesi öğretmenliği istiyorum, üçüncü kere gireceğim istediğim bölüm için. Burada kızlar ya okul kazanır ya evlenir, çalışmak istesek çalışmıyoruz. Çadırdaki ders çalışıyorum, milli eğitimin sınava hazırlık kamplarına ulaşım zor, iki servise binmek gerekiyor...”

Adıyaman, Kız Çocuk

Kırsal bölgelerde kız çocukların dışarıda olması, gezmesi, oynaması önceden de hoş karşılanmıyorken deprem sonrası ailelerin deprem korkusuyla kız çocukların sürekli yanlarında olmasını istiyor. Bu istek, köye yardım ya da yıkım işleri için dışarıdan gelen giden yabancı kişilerin sayısının artması ardından köyün bakım verenler gözünde daha güvensiz bir yere dönüşmesiyle de perçinleniyor.

“Kızların dışarıda olması hoş karşılanmıyor. Ama erkek çocukları serbest. Hatta fazla serbestlikten okuma istekleri gitti, babalarının tırlarında çalışmak istiyorlar.”

Kahramanmaraş, Anne

Çadır alanlarında çamaşır yıkamak, yemek yapmak, alanın temizliğini sağlamak gibi **gündelik işler kadınlar ve kız çocuklar tarafından üstleniliyor**. Eğitimin devam etmediği bazı bölgelerde kız çocukların oyun oynamak için dahi çadırı terk etmesine izin verilmiyor. Kız çocuklar vakit geçirmek için çözümünü mecburen ev işleri yapmakta buluyor.

“Depremden önce okulda yapılan kurslara katılıyordum. Şimdi vakit geçirmek için yemek yapıyorum. Kafamı dağıtmak için okulların açılmasını istiyorum.”

Kahramanmaraş, Kız Çocuk

“Sabah kalkıp okula geliyorum, okuldan eve dönüp ders çalışıyorum. İzin alabilirsem dışarı çıkıp oyun oynuyorum. İzin alamazsam yemek, ev işi yapıyorum, konteynerimizi süpürüyorum.”

Gaziantep, Kız Çocuk

SONUÇ

Adıyaman'dan çok fazla göç olmuş fakat kalanların şehri kaderine terk etmeye hiç niyeti yok. Sahada karşılaştığımız hemen her bir kişinin öyle ya da böyle inisiyatif aldığı, birer insani yardım profesyoneli haline geldiğini gözlemliyoruz. Ziyaretimizin son günü konuk olduğumuz Adıyaman'da faaliyet gösteren sivil toplum çalışanlarının katıldığı dayanışma toplantısında depremden iki hafta önce gençlerin inisiyatifinde kurulan Kadim Derneği ile tanışıyoruz. Dernektekiler, Adıyaman'da kültür ve sanat faaliyetlerini geliştirmek için bir araya gelmiş fakat deprem sonrası oluşan insani yardım ihtiyaçlarını karşılamak için yönünü sahaya çevirmiş. Hikayelerini dinlerken alanı tanıyan, koşullara hakim yerel inisiyatiflerin önemini bir kez daha anlıyoruz, sahiplenmenin yarattığı fark ile birlikte...

KODA Ekibinden Notlar, Adıyaman

Bu bilgi notunda afet bölgesindeki paydaşlarımız ile gerçekleştirdiğimiz aramalar ve Hatay, Kahramanmaraş, Adıyaman ve Gaziantep illerine yaptığımız köy ağırlıklı saha ziyaretlerimizdeki bulgularımızı, gözlemlerimizi kırsaldaki eğitim perspektifinden ve öğretmen, aile ve çocuk boyutları ile paylaştık.

Özetlemek gerekirse, afet öncesi bölgede görevli olan ve afet sonrası görevlerine devam eden öğretmenlerin verimli çalışabilecek durumda olmadığı öne çıkıyor. Bunun önemli bir nedeni barınma sorunu. Ayrıca kendileri yas ve travma sürecinde olan ve bu duygularını da tam olarak yaşayamayan, ilaveten yalnızlık da hissedilen öğretmenlere nitelikli psikososyal destek gerekiyor. Afetle beraber artan iş yüklerine ek olarak öğretmenler afet gibi büyük bir travma yaşayan öğrencileri ile nasıl ilerleyebileceklerini bilmedikleri için baskı hissediyorlar. Köylerdeki önemli öznelerden biri olan öğretmenlerin kendi etraflarındaki sorunlara çözüm

üretmemesi de onlar üzerlerinde baskı oluşturuyor. Ayrıca eğitim öğretimde kaybedilen süreye dair akademik telafinin belirsizliği, okul-aile ilişkilerinin durumu ve sık değişen gönüllülerle ilişkiler de olumsuz bir durum yaratmış. Bölgedeki afet sonrası çeşitli nedenlerle oluşan öğretmen açığının ücretli ve gönüllü öğretmenler ile giderilmeye çalışılması da eğitimin niteliği açısından önemli bir sorun.

Ailelerin durumu afetten etkilenme düzeyine göre değişkenlik gösterse de barınma önemli bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. Ayrıca kendi travma ve yas süreçlerini yaşayan ailelerin psikososyal desteğe ihtiyaçları var. Buna ek olarak sosyal aktivitelerin arttırılmasına ve bir araya gelme toplanma mekânlarına da ihtiyaç olduğu görülüyor. Aileler ayrıca çocuklarının geleceği için endişe duyuyor. Bu endişe hem çocukların iyi olma halinin olumsuz etkilenmiş olmasından hem de akademik olarak geri kalmalarından kaynaklanıyor. Burada ailelerin, bakım verenlerin psikolojik açıdan güçlenmelerini sağlayacak çalışmalarla desteklenmesi gerektiği görülüyor.

Çocukların afetten etkilenme düzeyleri buldukları bölgeye göre farklılık gösterse de psikolojik olarak etkilendikleri ve özellikle deprem korkusu yaşadıkları görülüyor. Çocukların en büyük ihtiyacı, güvenli bir alanda oyun oynayarak sosyalleşmek. Kırsal bölgelerde yaşayan çocuklar depremin etkilerinden daha çabuk sıyrılıyor. Ancak her halükârda okuldan uzak kalan çocuklar akademik olarak geri kalıyor. Okullar açık olsa dahi devam oranları çok düşük. Devam zorunluluğu olmaması da eklenince çocukların tarımda veya başka işlerde çalışma olasılığı artıyor. Çocukların oyun ve eğitim haklarına erişebilmeleri için, psikolojik ve duygusal destek ve rehberlik faaliyetlerine erişebilecekleri bir eğitim ortamı yaratılması kritik önem taşıyor.

Odağımızı kız çocuklarına çevirdiğimizde eğitime erişimin daha da sorunlu olduğunu görüyoruz. Kırsalda kız çocukların özellikle taşınmalı sistemde eğitime erişimleri neredeyse imkânsız görünüyor. Köyde bulunanlara ise, dışarı çıkmaları ve oyun oynamaları için -özellikle bu dönemde köye dışarıdan gelenler çok olduğundan- izin verilmiyor. Ayrıca deprem sonrası yükü artan temizlik, yemek, çamaşır gibi gündelik işleri kadınlarla birlikte kız çocukların üstlendiği görülüyor.

Bu sorunların giderilmesi için atılacak pek çok adım mevcut. Öncelikle barınma sorununun ivedilikle giderilmesi gerekiyor. Ayrıca psikososyal destek öğretmenler, aileler ve çocuklar için çok önemli bir ihtiyaç. Çocuklar açısından bakarsak, afet öncesi dahi rehberlik hizmetlerine erişimde sorun yaşayan köy okullarında bu ihtiyaç artarak devam ediyor. Öğretmenler her ne kadar rehberlik ve psikoloji dersleri alsalar da alan uzmanları kadar yeterli olamadıklarını düşünüyorlar. Dolayısı ile -özellikle birleştirilmiş sınıflı okullarda- psikolojik rehberlik yapabilecek ziyaretçilerin/gönüllülerin okullara gitmesi ve burada sürekliliğin sağlanabilmesi büyük önem taşıyor. Bunlara ek olarak bir arada olma mekânları ve buralarda sosyal aktivitelere ihtiyaç var. Bu süreçte bir araya gelmek, yaşadıklarını anlatabilecekleri, kendilerini ifade edebilecekleri alanlar yaratmak, depremden etkilenen kişilere iyi geldiği gibi, bölgenin ihtiyaçlarını daha iyi anlayabilmek için de çok önemli. Bunu yüz yüze buluşmalarla yapmanın etkisi ise çevrim içi buluşmalara göre çok daha fazla.

    [kodegisim](https://www.kodegisim.org)

www.kodegisim.org

    [sunaninkizlari](https://www.sunaninkizlari.org)

www.sunaninkizlari.org

Meşrutiyet Caddesi No:47 34443
Tepebaşı-Beyoğlu-İstanbul | T +90 212 334 09 00

SUNA VE İNAN KIRAÇ VAKFI